

a vzápětí poznamenává, jak je spokojen s krásnou vyhlídkou. Machar popisuje potíže své ženy během druhého těhotenství a ptá se na možnost nalezení práce pro svého bratra mlynáře. Tyto krátké zmínky pomáhají nalézt v korespondenci obou mužů prvky každodenního života, neponořeného do hloubky veřejného dění české společnosti této doby.

Ediční zpracování recenzovaného svazku nedává prostor k výhradám. Korespondenci otevírá rozsáhlá studie Vratislava Doubka a Lucie Merhautové „Skepsa a naděje. Formování základů reformního modernismu“, ve kterém je představen širší kulturní a umělecký kontext korespondence, následuje „Ediční úvod“ Heleny Kokešové a Ireny Kraitlové. Každý dopis je opatřen poznámkami a vysvětlivkami, které pomáhají v orientaci. Tady by si čtenář mohl položit ještě otázku, nakolik se četba žurnalistických článků, o kterých — prostřednictvím dopisů — rozmlouvají Masaryk a Machar, jeví jako nezbytná součást této korespondence? Měl by čtenář pročíst anebo prolistovat zmíněné články, aby měl úplný pohled na výměnu názorů mezi Masarykem a Macharem? Uvažování o tom, co oba nacházejí v běžném tisku, zaměstnává autory jak z důvodů praktických — nacházejí tam reakce na vlastní tvorbu a také inspirace k rozhledům, které zařazují do *Naší doby* — tak i z čiré potřeby být uprostřed dění. Žurnalistická činnost však odkrývala zájmy veřejnosti, a na ty chtěli oba dva autoři živě a — jak už bylo řečeno — nejčastěji „jinak“ než doposud reagovat.

Karolina Ćwiek-Rogalská

Marshallův plán pro literaturu

Alfréd A. Reisch: *Horké knihy ve studené válce*. Praha, Ústav pro studium totalitních režimů 2018. 456 stran.

„Intelektuálové na východě rozuměli intelektuálům na Západě, protože četli stejné knihy,“ napsal ve svém novinovém článku v roce 2003 John P. C. Matthews, bývalý spolupracovník Rádia Svobodná Evropa (RFE) v Mnichově a jeden z prvních tvůrců amerického programu distribuce knih s finanční podporou CIA. Otevřel tím po mnoha letech cestu ke zkoumání dosud neznámých bojišť studené války. Po něm se tématu okrajově dotkl Douglas Martin v nekrologu pro *The New York Times* na jaře 2006, kdy zemřel George C. Minden, zakladatel a po dobu třiceti sedmi let šéf knižního programu. Dnes pamětníci té doby již většinou nežijí. Pokud zanechali nějaká svědectví, pak se ožehavému tématu spolupráce s americkými zpravodajskými službami spíše vyhnuli, a ani ti žijící o ní většinou stále hovořit nechtějí. Výjimkou byl např. československý emigrant z roku 1947 Zdeněk Mastník (1920–2008), re-

daktor českého vysílání BBC a majitel malého londýnského knihkupectví. Po Mindenově smrti poodhalil v několika rozhovorech s novinářem Karlem Pacnerem svou účast na americkém distribučním programu financovaném CIA a roli společnosti Interpress, kterou sám založil. *Hot Books in the Cold War* (Horlé knihy ve studené válce) autora Alfréda Reische jsou první obsáhlou studií, která blíže osvětluje, jak a proč se mohly od poloviny padesátých do konce osmdesátých let dostávat západní knihy k východoevropským čtenářům.

Podobně jako sovětská KGB a tajné služby ostatních komunistických zemí šířily skrytě organizovanou a financovanou propagandu z Východu, činily tak opačným směrem americké informační programy s podporou dalších západních států. Finanční pomoc USA od konce čtyřicátých let nesměřovala jen do obnovy západoevropského hospodářství. Spojené státy subvencovaly od padesátých let také vědu, kulturu a umění a měly zájem o jejich šíření na Východ. Reischova studie popisuje jeden ze způsobů, jak se to dělo za pomoci tajného programu distribuce knih.

Alfréd A. Reisch (1931–2013), potomek maďarského zahraničního diplomata, získal vzdělání na školách v Ženevě a New Yorku, sloužil v americké armádě umístěné v Německu, vyučoval na Kolumbijské universitě, ve Washingtonu DC, v Německu a Turecku, pracoval pro Hoover Institution a Národní archiv na univerzitě ve Stanfordu. V letech 1960–1974 se přímo podílel na americkém distribučním programu — působil v Newyorském knižním centru, které vybíralo a posílalo západní knihy a periodika adresátům ve východní Evropě. Po odchodu do penze se rozhodl zpracovat vlastní materiály o své činnosti, které doplnil o dokumenty z amerických archivů, veřejnosti stále jen omezeně přístupné. Nejčastěji čerpal ze složek HIA, RFE/RL Corporate Records (Hoover Institution Archives, Radio Free Europe/Radio Liberty, přel. Archiv Hooverova institutu, Rádio Svobodná Evropa/Rádio Svoboda a jejich služební záznamy). Svědectví mu v rozhovorech poskytli přímo někteří účastníci programu nebo jejich pozůstalí rodinní příslušníci. Od nich pochází také většina obrazového materiálu, který Reisch do studie použil.

Příběh distribuce knih autor rozdělil do devatenácti kapitol, věnuje se v nich ovšem jen prvním sedmnácti letům celého programu trvajících od roku 1956 do jeho ukončení v roce 1991 — americké archivy jej dál nepustily, materiály z pozdějších let jsou od roku 1973 dosud stále z valné části přísně tajné. Úvodní kapitola připomíná starší pokusy Spojených států o překonání bariéry mezi Východem a Západem: založení rozhlasového vysílání Rádia Svobodná Evropa a první využití informačních a propagačních tiskovin, přenášených do některých východoevropských zemí plastovými balony nebo zasílaných na náhodně vybrané adresy. Reisch k většině uváděných epizod doplňuje evidované údaje, statistická čísla, data a jména zúčastněných osob. Souběžně popisuje roli Ústřední zpravodajské služby (CIA), která byla s propagandistickými a distribučními programy USA spojena hned od jejich zahájení na konci

čtyřicátých let, v některých případech dosti dlouho skrytě. Reischovo líčení je — nejen v této části — poněkud nesouvislé. K některým faktům se zbytečně několikrát vrací na různých místech téže kapitoly, např. k ukončení balónové akce „operace byla úplně ukončena v srpnu 1957“ (s. 32), na následující straně „operace balony trvala od roku 1953 do roku 1957, kdy byla ukončena“ (s. 33) a do třetího „v dopise [...] zaslaném v únoru 1957 [...] doporučil Walker trvalou deaktivaci všech vypouštěcích stanovišť balonů“ (s. 38). Jak patrně, není zachována ani chronologie, což čtenáři orientaci v textu a pochopení obsahu mnohde znesnadňuje.

Do oblasti snah Spojených států o proniknutí železnou oponou patří i projekt zasilání knih na východ Evropy, jehož realizace je těžištěm recenzované práce. Zahájen byl pod hlavičkou Free Europe Committee (Výbor pro Svobodnou Evropu) ve druhé polovině padesátých let v New Yorku a financován, tak jako výše uvedené, ze zdrojů CIA. Díky němu se ze Spojených států a západní Evropy dostávaly na Východ publikace nejrůznějšího zaměření: nejnovější vědecká literatura, díla zakázaných autorů zahraničních i exilových, časopisy odborné či zábavné. Podobné americké programy, podporující kulturu a vzdělání, nazval John P. C. Matthews „The West’s Secret Marshall Plan for the Mind“ (Tajný Marshallův plán Západu na podporu myšlení). Vycházely z několika nových zákonných ustanovení a vládních rozhodnutí (např. Zákon o výměně informací a vzdělávání ve Spojených státech z roku 1948, Trumanova Kampaň pravdy zahájená roku 1950 aj.), která reagovala na poválečný vývoj v Sovětském svazu a jeho satelitech a na snahu USA vysvětlit a zdůvodnit své kroky a postoje.

V Reischově studii lze sledovat stopu každého státu zařazeného do knižního programu ve dvou ohledech. Jedním je množství a skladba zasílaných knih, druhým jsou spolupracovníci každé ze zapojených zemí. Do těchto programů — zbraní studené války — byli totiž vedle amerických úředníků často angažováni východoevropští exulanti, jejichž znalostí a kontaktů v cílových zemích bylo možno dobře využít. Reich se věnuje dění v jednotlivých národních sekcích vždy se zřetelem na jejich význam v popisovaném období. Při soustředěném čtení lze sestavit např. následující historii: „Prvním vedoucím československé sekce PSPD [Publications and Special Projects Division, přel. Divize publikací a zvláštních projektů] byl Jan Stránský (1913–1998), kterého vystřídal přední československý novinář a politik Pavel Tigrid (1907–2003). Když se Tigrid v roce 1959 přestěhoval do Francie, nastoupil po něm Vilém (William) Brzorád“ (s. 70). „Opěrným pilířem československé sekce byla překrásná Zdena Horáková [...], pracovala v projektu po celou dobu jeho trvání a v roce 1985 odešla do důchodu [...]. Je vdovou po dr. Jiřím Horákovvi (1924–2003), který byl [...] prvním předsedou obnovené Československé sociálně demokratické strany“ (s. 71–72) atd. Reich přesně odděluje a zdůrazňuje národní specifika, která se do knižního programu zjevně promítala.

Všimá si přitom politické situace, působení cenzury, rozdílných národních zájmů a preferencí (s. 128).

Ze statistických údajů vyplývá, že Československo patřilo postupem doby, hned po Polsku a společně s Maďarskem, k největším konzumentům knižního programu, a to nejen v absolutních číslech, ale i v přepočtu na jednoho obyvatele. Od poloviny šedesátých let k nám proudilo každoročně kolem 20 % z celkového objemu publikací odesílaných na Východ (do Polska, Československa, Maďarska, Bulharska, Rumunska a pobaltských sovětských zemí Litvy, Lotyšska a Estonska, zkušebně či krátce i do Albánie a NDR). Stručný přehled o množství zasílaných knih, způsobu jejich objednávání, předávání a úspěšnosti doručení poskytuje příloha v podobě čtyř tabulek, které shrnují údaje z jednotlivých kapitol.

K dalším významným spoluhráčům patřila americká i evropská knihkupectví, nakladatelství a nejrůznější instituce. Reisch je charakterizuje jako mezičlánek maskující skutečného sponzora a odesílatele knih na Východ, jímž byla CIA, potažmo americká vláda. Pozoruhodné je, že právě spolupracující evropští knihkupci mohli — a postupem doby stále více — spolurozhodovat o výběru knih. Reisch přisuzuje CIA úlohu spíše organizátora a koordinátora celého projektu a pochopitelně také poskytovatele většiny finančních prostředků, ovšem s důkladnou kontrolou nad jejich využíváním. Během jednotlivých kapitol nabývá knižní program jasné kontury — autor ukazuje, kudy vedla spojení z newyorské centrály k distributorům, jak byli vybírání východoevropští adresáti a jaké knihy v jakých objemech k nim odcházely. Způsob, jímž byla síť spojující dílčí účastníky programu utkána, dává věřit, že opravdu jen velmi úzký okruh nejvýše postavených spolupracovníků věděl, že za projektem stojí americká vláda, která ho financuje prostřednictvím CIA a několika fiktivních organizací. Celý systém byl nastaven tak, aby vybraní odesílatelé — knihkupci, odborné ústavy, univerzity či knihovny — neměli tušení, kdo je reálným zadavatelem objednávky, stejně jako to nemohli tušit příjemci ve východní Evropě.

Je pochopitelné, že komunistická cenzura jistý přísun západní literatury zachytila. Československá StB např. získala informace o knižním projektu v roce 1956 od agenta Oldřicha Lauřima, působícího v RFE v Mnichově. Podle Reische došlo v Československu v reakci na zabavení „závadných tiskovin“ ještě v padesátých letech ke změně složení zásilek „ve prospěch politicky neutrálních tiskovin — vědeckých, technických a uměleckých“. Toto tvrzení by však stálo za hlubší prověření a upřesnění, neboť je známo, že zejména na konci šedesátých let k nám s pomocí amerického knižního programu přicházely právě tituly politické a díla exulantů (Ladislav Mňačko, Jiří Pelikán, Pavel Kohout aj.).

Na vrcholku projektu stál nenápadný „muž v šedém obleku“, jak Reisch s využitím formulace ze zprávy StB charakterizuje George C. Mindena (1921–

2006), strůjce programu a ředitele různých krycích organizací. Jeho činnost přibližuje popisem praktik, které Minden vymyslel a realizoval, uvádí pasáže z jeho hlášení o průběhu, rozvoji a úspěšnosti akcí, která odesílá svým nadřízeným. Lze v nich najít také hodnocení exilových spolupracovníků, nedozvíme se však mnoho o Mindenovi samotném; jeho osoba zůstává nadále zahalena tajemstvím, které Reisch — přestože dlouholetý blízký spolupracovník — nedokázal odkrýt dříve ani později během společných rozhovorů nad zamýšlenou knihou. Minden navíc údajně veškeré své materiály před smrtí zlikvidoval. O to cennější jsou jeho — i když nekompletní — pravidelné bilanční zprávy, postřehy, připomínky a návrhy, jež dokázal Reisch díky znalosti situace a prostředí vyhledat v archivech nebo které mu poskytli bývalí kolegové. Ve své knize z nich hojně cituje (např. s. 57–64) a také je komentuje.

Historická fakta a přesné údaje Reisch prokládá krátkými „příběhy knih“, jak si je on sám nebo další oslovení aktéři zapamatovali. Jsou to většinou jen částečně doložitelné historicky o předávání knih, přispívají však k zajímavosti a čtivosti textu jinde sestávajícího jen ze strohých dat a zkratk názvů různých institucí.

V dalších částech studie se Reisch zaměřuje na některé aspekty distribučního programu — jeho rozšiřování, zasílání periodik, cenzuru, osobní předávání knižních zásilek „z ruky do ruky“ atd., jež vyjadřuje zejména číselně. Právě odstavce uvádějící nejrůznější údaje — roční sumy odeslaných knih, vynaložené finanční částky, procentuální a statistické údaje — paradoxně ubírají knize na zajímavosti. Studie rozhodně nenabízí beletristické čtení jedním dechem; autor na ní pracoval téměř pět let a zřejmě ji psal bez konzultací se zkušenými publicisty. Servíruje nová, dosud neznámá fakta, ale čtenář se mezi nimi mnohdy obtížně orientuje — a někdy až ztrácí. Údajům chybí logická struktura a zejména přehlednost, např. zřetelnější vytyčení pojednávaných let nebo časových úseků; vývoj programu v jednotlivých zemích lze rovněž vystopovat jen stěží; i když se Reisch pokouší o chronologický výklad, u některých událostí se náhle zbytečně vrátí hluboko do minulosti a opakuje fakta již dříve zmíněná.

Mimořádnou částí Reischovy studie jsou kapitoly obsahující ohlasovou korespondenci zasílanou z východní Evropy. Podobně jako v počátcích rozhlasového vysílání RFE si nebyli jisti redaktori, zda je někdo za dělicí čarou poslouchá, nevěděli ani organizátoři knižního programu, jestli se jejich akce nemíjí účinkem. Po zahájení distribučního programu se odesílatelé snažili zjišťovat, jaký osud potkal jejich zásilky v cílových zemích. Do balíků s knihami vkládali za tím účelem žádosti o reakce; ptali se, zda k adresátům knihy dorazily, zda je dodané tituly zajímavé, zda a jaké by si přáli dostat další. Reisch zařadil výběrem odpovědi do pěti kapitol rozdělených podle jednotlivých států. Nejprve čtenářům vysvětluje, jak se v newyorské centrální kanceláři (ať už pracovala pod hlavičkou jakékoli organizace) s dopisy nakládalo: jejich ob-

sah byl vyhodnocován, údaje byly předkládány šéfům projektu jako svědectví o úspěšnosti a podnětům a žádostem o konkrétní tituly — v různých zemích různým — se pak přizpůsobovaly další zásilky. V kapitole „Dopisy z Československa před rokem 1968 a po něm“ Reich stručně nastiňuje politickou situaci a společenskou atmosféru, jak se měnily během trvání knižního programu. Dle něj se v četnosti ani obsahu dopisů neodrážejí: „Invaze neměla na knižní poštovní operaci směrem do Československa žádný znatelný vliv“ (s. 283) a „Československá »normalizace« za Gustáva Husáka neměla na knižní poštovní projekt žádný zřejmý účinek. Příjemci potvrzovali doručení i velmi politických knih a o knihy žádaly jak organizace, tak jednotlivci“ (s. 284). Příběhy z dopisů, částečně zařazené i do předchozích kapitol (např. „Stálý nepřítel“, věnované cenzuře), vycházejí z archivních záznamů, některé ovšem vyvolají spíše rozpaky nad svou hodnotou, např. „jeden Litevec, který žil v Polsku, se doslechl“, jinde „jeden učitel z Prahy požádal o dva slovníky“ apod. Studie je i na mnoha místech proložena nic neříkajícími obecnými konstatováními typu: „v jednom případě kontroverzní knihy bezpečně docházely, jindy byly zabaveny“ (s. 140). Z citovaných čtenářských dopisů a Reichových komentářů vyplývá, že příjemci knih byli všelíci odborníci, jako lékaři, ekonomové, učitelé, vědci nebo také vysokoškolští studenti. Reich ovšem jejich jména ani názvy institucí, kde působili, neuvádí, odkazuje pouze k archivním záznamům; rovněž tituly zasílaných publikací a periodik uvádí jakoby mimochodem. Navzdory své anonymitě, možným pochybám o pravosti a z toho plynoucí vypovídací hodnotě dopisy představují nesmírně cenný materiál, poskytující bázi pro interpretaci a další zkoumání účinnosti celého programu. Reich ukázal, kde o něm lze v archivech získat informace a sám jich mnoho poskytl. Ve studii uvedl do nových souvislostí známé a zavedené instituce a organizace (International Advisory Council, International Literary Center aj.), vedle nichž postavil téměř neznámé, které pojmenoval (Rakouská literární společnost aj.), stejně jako uvedl jména jejich představitelů a dalších spolupracovníků. V naprosté většině případů však příjemce nekonkretizoval a jejich jména ponechal až na výjimky z různých důvodů utajena.

Překlad Petrušky Šustrové rozhodně stojí za podrobnější pozornost. Co do srozumitelnosti studii spíše přitížil. Komplikovaná stavba některých souvětí činí text těžko pochopitelným, např. „Kromě knihkupectví Frick, které na sebe vzalo účetnictví a koordinaci, se knihy posílaly z různých obchodů s knihami — Jungbrunnen, univerzitní knihkupectví, Braumüller, Urania —, které všechny patřily SPÖ, aby východoevropské úřady nenabýly podezření, kdyby všechny balíčky nesly značku knihkupectví Frick“ (s. 245). Text vykazuje četné anglicismy, např. „aby se stal hlavou Rady ředitelů“ (s. 247), v tomto případě lépe „postavil se do čela“; jinde „praktické provádění [knižního projektu]“ (s. 65), lépe „uskutečnění“ nebo „realizace“; spojení „the provincial town of Přerov“ se přeložené jako „městečko Přerov“ (s. 292) jeví také po-

někud nevhodně. V několika případech překlad úplně opouští autorův původně zamýšlený význam, např. ve výčtu zasílané literatury je vedle „dětské knížky, sport, móda“ uvedeno „karikatury“ (s. 59), v originále *cartoons*, v daném kontextu jde však o „komiksy“ či „kreslené časopisy“ nebo „obrázkové seriály“; zavádějící je na jiném místě překlad věty „the censors represented a formidable challenge“ [s. 131], čímž autor míní, že „cenzori představovali nebezpečný/obávaný/závažný problém/hrozbu“, v českém překladu je ovšem zcela mimo smysl textu uvedeno „cenzori [představovali] imponantní výzvu“ (s. 125). S výhradami lze rovněž pohlížet na řešení překladu názvů některých publikací. Dílo Władysława Wielhorského *Memoirs from Soviet Prisons*, které vyšlo v zahraničí nejprve polsky pod titulem *Wspomnienia z przeżyc w niewoli sowieckiej* (Vzpomínky na zážitky v sovětském zajetí), má v nepřesném českém překladu název *Vzpomínky sovětského vězně* (s. 141); satirická povídka Valerije J. Tarsise *Сказание о синеѣ мухе* (Příběh o modré mouše, vydáno rusky ve Frankfurtu n. M.), uvedená v Reischově anglickém originále pod německým názvem *Die blaue Fliege*, je přeložena jako *Modrá blecha* (s. 139), k čemuž nutno podotknout, že první chybu v překladu učinil již Reisch, když německé *Fliege* převedl do angličtiny jako *flea* (s. 152). Podobně bezmyšlenkovitě Šustrová převzala také Reischův chybný název českých novin vydávaných ve Vídni — *Vídeňské svobodné noviny* (*Vienna free newspaper*) (s. 150, česky s. 138). Periodikum s takovým názvem nevycházelo, míněny jsou nejspíše *Vídeňské svobodné listy*. Překladatelka se dopouští i drobných faktických rozporů, např. ve 13. kapitole v životopise uvádí „užívá [...] života na odpočinku, který dělí mezi svou rodnou Vídeň“ (s. 241), ovšem na další straně o tomtéž „narodil [se] roku 1941 v Londýně“ (s. 242). Slovo *hometown* je v prvním případě myšleno jako „domovské město“, kde dotyčný vyrůstal a nyní žije. Poněkud matoucí nejednotnost panuje v poznámkách pod čarou, např. ve 2. kapitole, v pozn. č. 1 „Free Europe Press poštovní projekt“ (s. 42) je spojení *Mailing Project* přeloženo, zatímco v pozn. č. 4 zůstal anglický originál „Free Europe Press, Mailing Project Activities“ bez překladu (s. 44), ale v pozn. č. 22 je uvedeno opět česky „Poštovní operace“, když anglický originál zní „Mailing Operations“ (s. 51). Dle mého názoru si kniha přímo říká o vysvětlení překladatelčina přístupu a také o korekci chybných údajů ve výchozím textu, uváženou např. do poznámek. Český překlad se pokusil o novou terminologii, v našem prostředí zatím čekající na ustálení, např. v případě *knížního programu* či *programu distribuce knih* atp.

Studie byla již dříve přeložena do polštiny, pod názvem *Nieznany front zimnej wojny. Tajny program dystrybucji książek za żelazną kurtyną* ji vydal Instytut Pamięci Narodowej v roce 2015; na podrobnějším zmapování části knižního programu již delší dobu pracují polští historici a badatelé doma i v zahraničí ve spolupráci s The Willson Center, které se zabývá dějinami studené války a zpracovává materiály archivů po celém světě včetně zemí bývalého komuni-

stického bloku. Z jiného úhlu téma prezentovala nedávná berlínská výstava *Parapolitik*, která ukázala úzké propojení politiky a umění za podpory CIA na příkladu činnosti vzdělávací a kulturní instituce Congress for Cultural Freedom (Kongres kulturní svobody); v úvaze „Umění jinými prostředky“ o ní krátce pojednala Milena Bartlová.

Zdá se, že utajovaná oblast spolupráce Východu a Západu a její financování, které bylo po dlouhých desetiletí tabu, by mohly najít cestu z přítmí na denní světlo. Alfréd Reisch ukázal, kde tato cesta začíná a kudy vede. Jako první v celé šíři ozřejmil fungování jednoho významného toku informací o vývoji v nejrůznějších oblastech života na Západě východním směrem. K tomu navíc přidal — možná k nelibosti pamětníků a možná k údivu nezasvěcených — pozměněný obrázek americké Ústřední zpravodajské služby, a to v roli sponzora vzdělávání a zábavy obyvatel zemí za železnou oponou. Doufejme, že se tato studie stane podnětem pro další badatele, aby uvedená fakta hlouběji zpracovali, v různých souvislostech je vyhodnotili nebo ještě rozšířili. Okruhů otázek se totiž náhle otevírá mnoho. Bude-li v hledáčku badatele Československo, pak bude třeba zjistit, jakým způsobem se na programu podíleli Češi a Slováci v zahraničí — emigranti, exulanti, pracovníci čs. zastupitelství, náhodní turisté; jak vypadala struktura a organizace československé sekce; kdo plnil jaké úkoly a jak celý systém fungoval. Dalším předmětem zájmu budou pro historiky a literární vědce jistě knižní tituly, které k nám ze Západu putovaly: jejich výběr; jejich úhrada; výběr adresátů; způsob přepravy; situace na straně příjemců, tedy kde knihy skončily. Z toho vyplývá hned další otázka: Jaký efekt ve skutečnosti distribuční program měl? A je vůbec možné ho určit? Při rozšíření badatelova zorného pole se objeví otázky na zahraničí, např. jakou roli hrálo Rakousko po druhé světové válce coby zprostředkovatel kulturní výměny mezi Východem a Západem? Živým příkladem je činnost Rakouské společnosti pro literaturu s jejími přeshraničními kontakty a zřejmě účastí na významném bojišti studené války. Podle dostupných materiálů se totiž zdá, že malá nenápadná společnost se zájmem šířit domácí produkci byla článkem poměrně významného podniku organizovaného a řízeného ze Spojených států. Mnohé by mohli objasnit svědkové a pamětníci, je však nutno se jich bez váhání začít ptát.

Dagmar Vobecká